

YTTRANDE

Dnr 3.2.17-1099/17

2017-03-21

Regeringskansliet
Näringsdepartementet
103 33 Stockholm

Parlamentariska landsbygdskommittén (SOU 2017:1) För Sveriges landsbygder – en sammanhållen politik för arbete, hållbar tillväxt och välfärd.

Näringsdepartementets dnr. N2017/00222/HL.

Jordbruksverket har fått möjlighet att lämna synpunkter på ovan nämnda utredning.

Inledning

Jordbruksverket anser att kommittén gör en gedigen analys av utmaningar och möjligheter för en livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, arbete, boende och välfärd. Samtidigt är det angeläget att fortsätta analysera de styrkor och svagheter som landsbygderna har ifråga om ekonomisk utveckling.

Kommitténs förslag är sådana där offentlig sektor kan bidra till utvecklingen, men det är företagarna och de boende på landsbygderna som svarar för genomförandet som ger ekonomisk utveckling.

Jordbruksverket instämmer med kommitténs övergripande målsättning om *en livskraftig landsbygd med likvärdiga möjligheter till företagande, boende och välfärd*. Detta är en förutsättning för en god utveckling av landet som helhet.

Vi ser också en koppling mellan kommitténs förslag och arbetet med de globala hållbarhetsmålen och Agenda 2030. Kommitténs betänkande spänner över de olika dimensionerna av hållbarhet; ekonomisk, miljömässig och social hållbarhet.

Sammanfattning

Områden som Jordbruksverket särskilt vill peka på:

- Jordbruksverket ser att det växt fram en klyfta mellan stad och landsbygd. Därför ser vi positivt på det helhetsgrepp som kommittén tar i sitt slutbetänkande.
- Kompetensförsörjning är en nyckelfråga för en positiv utveckling på landsbygderna.
- Jordbruksverket ser en potential i de svenska landsbygderna och tycker att det är viktigt att ge landsbygdsföretagen förutsättningar för en långsiktig livskraft. Samtidigt är det angeläget att fortsätta analysera de styrkor och svagheter som landsbygderna har ifråga om ekonomisk utveckling.
- Samhällets generella syn på stad kontra landsbygd måste fortlöpande diskuteras för att belysa landsbygdernas attraktivitet för företagande och anställning. Denna fråga är väl så viktig som många ekonomiska incitament.
- Vi ser att en starkare samverkan på många olika plan är en nödvändighet för att kommitténs övergripande mål ska bli verklighet. Jordbruksverkets yttrande berör detta ur flera perspektiv.

Styrning och organisering av landsbygdspolitiken

- Jordbruksverket tillstyrker kommitténs förslag **65-67** om att inrätta en strategisk och operativ samordningsfunktion, benämnd landsbygdsdelegation, i varje län. Jordbruksverket föreslår dock att förslagen utreds ytterligare. Ett sådant uppdrag ska bland annat belysa hur delegationernas samordning tillvaratas av regionalt utvecklingsansvariga samt hur överlappning av ansvar och uppgifter kan undvikas mellan å ena sidan statens representanter och å andra sidan andra regionala strukturer för tillväxt och utveckling – landsting och samverkansorgan.
- Jordbruksverket tillstyrker att myndigheternas ansvar för landsbygdsutvecklingen regleras i en särskild förordning enligt förslag **68**. Vi är medvetna om att detta är en ovanlig åtgärd men som behövs för att uppnå en reell förändring.

Civilsamhället utvecklar landsbygderna

- Jordbruksverket tillstyrker förslag **73** att stödja samordning och utveckling av nätverk mellan landsbygdsutvecklare anställda på kommuner och regioner i linje med kommitténs förslag.
- Jordbruksverket menar, avseende förslag **74**, att leadermetoden blivit ett viktigt arbetssätt för de lokala aktörerna att ha en dialog om och nå samsyn kring sitt lokala utvecklingsarbete.

- Jordbruksverket tillstyrker förslag **75** som syftar till att regeringen ska utvidga sin överenskommelse med civilsamhällets organisationer. Vi ser detta som en naturlig del av en sammanhållen landsbygdspolitik

Näringsliv och företagande

- Jordbruksverket tillstyrker förslag **1** om att stärka ALMI Företagspartner AB:s fokus i glesa bygder.
- Jordbruksverket menar med anledning av förslag **5** att nuvarande system för EIP-Agri bör utvärderas innan nya inslag införs i systemet. Vi anser att resultaten från den utvärdering som genomförs av en grupp följeforskare måste ligga till grund för ett eventuellt beslut.
- Jordbruksverket ser positivt på förslag **6** om att använda kommande landsbygdsprogram för att driva på utvecklingen mot den svenska bioekonomin. Vi anser dock att förberedelserna bör vara en del i arbetet inför CAP 2020 och inte ett separat uppdrag.
- Jordbruksverket tillstyrker förslag **12** att ge Tillväxtverket i uppdrag att utreda möjligheten till och utformningen av en servicegaranti vid myndighetsutövning riktad till små och medelstora företag. Vi anser dock som komplettering till kommitténs förslag att detta uppdrag bör genomföras i samråd med övriga myndigheter som ingår i myndighetssamarbetet "Starta och driva företag".

Digital kommunikation

- Jordbruksverket ser mycket positivt på kommitténs ansats kring en fortsatt utbyggnad av bredband på landsbygderna.
- Jordbruksverket tillstyrker förslag **20** om ett uppdrag om utformningen av bredbandsstödet inom kommande landsbygdsprogram. Vi bedömer dock att det inte finns tillräckliga förutsättningar att nå så långt med kostnadsbesparingar som kommittén beskriver.

Kompetensförsörjning

- Kompetensförsörjning är en nyckelfråga för en positiv utveckling på landsbygderna.
- Jordbruksverket tillstyrker förslag **31** och **33**. Inrättande av utbildningscentra på fler platser och ökad tillgänglighet till högre utbildning är nödvändigt för att få fler att utbilda sig.
- Jordbruksverket tycker att det är en begränsning att kommittén väljer att inte ta med gymnasieutbildningar i sina diskussioner. De har stor betydelse i kunskapskedjan och för landsbygdens företag.

Samhällsplanering och bostadsbyggande

- Jordbruksverket menar att förslag 40 avseende uppdrag till Boverket att utarbeta en vägledning för landsbygdernas värden och utvecklingsmöjligheter är bra, men vill betona att många av de frågor som en vägledning har att behandla troligen ligger inom Jordbruksverkets myndighetsansvar. Därför är det viktigt att Jordbruksverket involveras i uppdraget.
- Jordbruksverket tillstyrker förslag 41 om initiativ till att begränsa riksintressenas areal, men vill peka på att kommunerna inte alltid gör avvägning enligt lagen när det gäller jordbruksmarken och tillämpning av miljöbalken 3 kap 4 §.
- Jordbruksverket tillstyrker förslag 42 att regeringen säkerställer att strandskyddsbestämmelserna i landsbygderna reformeras för att få avsedd effekt. Vi vill också peka på ett stort behov av att reformera strandskyddsbestämmelserna inom områden som fiske, vattenbruk och landsbygdsutveckling där strandskyddsbestämmelserna är otidsenliga.

Kommersiell service

- Jordbruksverket anser att kommitténs förslag är för få på det här området där det finns ett stort behov av att hitta en långsiktig lösning.
- Jordbruksverket föreslår en översyn för att anpassa stödsystemen till nya förutsättningar och lösningar. Denna översyn tillsammans med kommitténs förslag bedömer Jordbruksverket skulle ge möjlighet att skapa en mer stabil och varaktig tillgång till kommersiell service på landsbygderna.
- I en översyn, där Jordbruksverket anser att Tillväxtverket ska ha en central roll, bör man även beakta organisatoriska aspekter.

Jordbruksverkets fortsatta arbete med landsbygdsutveckling

Jordbruksverket ser positivt på att ha en samordnande roll inom den nationella landsbygdspolitiken, bland annat enligt förslagen 69 och 70.

Jordbruksverkets arbete med landsbygdsprogrammet, jordbruksstöd, miljöfrågor knutna till jordbrukare och djurvälfrågor knyter oss också nära landsbygderna och ger oss förståelse för de skilda förutsättningar som finns för företagare och boende runtom i Sverige. Vårt arbete med att samordna det nationella Landsbygdsnätverket och kontakterna med leaderområdena förstärker möjligheten att kunna ”ha örat mot marken” och känna av när det gäller Sveriges landsbygder.

Jordbruksverket har idag ett etablerat samarbete med Internationella Handelshögskolan i Jönköping kring landsbygdsfrågor som bland annat innebär att vi delar på personal som jobbar med bland annat utredningar och forskning. Vi

ser också positivt på ett förstärkt samarbete med andra myndigheter samt högskolor/universitet kring landsbygdsfrämjande frågor.

Lägger man samman uppdragen enligt kommitténs förslag med Jordbruksverkets befintliga uppdrag uppstår intressanta möjligheter att bygga vidare på vårt fokusområde; se, säkra och utveckla landsbygden. Vi ser ett stort utrymme för synergieffekter mellan våra nuvarande uppdrag och de föreslagna nya uppdragen.

I nuläget kan vi inte närmare kommentera hur ett uppdrag enligt kommitténs förslag skulle kunna inordnas i Jordbruksverket. Vi har heller inte försökt bedöma hur mycket resurser ett sådant paket skulle ta i anspråk och till vilka kostnader. Vi föreslår därför att Jordbruksverket får möjlighet att göra en förstudie till hur uppdragen ska kunna anordnas och samordnas på bästa sätt.

Disposition av yttrandet

Jordbruksverket har valt att använda den numrering som finns i kommitténs sammanställning av de 75 förslagen.

Vårt yttrande är indelat efter kapitlen i slutbetänkandet. Eftersom vi har svarat utförligare på förslagen i kapitel åtta och nio, så har vi lagt dessa först.

Innehållsförteckning (kapitel i slutbetänkandet):

1. Jordbruksverkets syn på landsbygderna
2. Styrning och organisering av landsbygdspolitiken (kapitel 8)
3. Civilsamhället utvecklar landsbygderna (kapitel 9)
4. Näringsliv och företagande (kapitel 2)
5. Digital kommunikation (kapitel 3)
6. Kompetensförsörjning (kapitel 4)
7. Samhällsplanering och bostadsbyggande (kapitel 5)
8. Kommersiell service (kapitel 6)

1. Jordbruksverkets syn på landsbygderna

Jordbruksverket är oroat över klyftan mellan stad och landsbygd

Jordbruksverket ser att det växt fram en klyfta mellan stad och landsbygd. Därför ser vi positivt på det helhetsgrepp som kommittén tar i sitt slutbetänkande.

Det är viktigt att ta hänsyn till en bredd av företag som driver utvecklingen

Det är viktigt att se bortom bilden av traditionella näringar utan behov av högre utbildad personal. På landsbygden växer även kunskapsintensiva verksamheter. Ännu kan dock många av de sektorer där sysselsättningen ökar på landsbygden kopplas till geografiskt fasta naturresurser (skogsbruk, fiske och vattenbruk, råvaruutvinning, stål- och metallproduktion samt turism- och rekreationsverksamheter).

Anpassa åtgärder efter lokala förhållanden

Jordbruksverket vill understryka vikten av att se differentierade behov, möjligheter och stöd mellan olika typer av landsbygder. Detta framgår också av den genomförda slututvärderingen av landsbygdsprogrammet 2007 - 2013¹. En av slututvärderingens viktigaste slutsatser är att landsbygdsprogrammet bör anpassas till lokala förhållanden för att ge större effekt. Olika regioner har olika förutsättningar till exempel när det gäller näringslivet, geografisk placering och attraktionsförmåga. Om det ska finnas en sammanhållen politik för hela Sverige där det finns begränsade resurser är detta om möjligt det viktigaste att lyfta.

Vi menar också att det är viktigt att hitta en balans mellan stöd och bidrag och åtgärder som främjar möjligheterna att driva och utveckla lönsamma verksamheter på egna meriter. Målsättningen måste i första hand vara att skapa en varaktig livskraft i landsbygderna där det är möjligt, och rikta andra åtgärder till områden som har svårare att stå på egna ben.

Inkludera hela landet

Hela Sveriges befolkning vinner på att landets olika delar är inkluderade på en väg framåt. Många vill bo på landsbygden och jobba i staden. Det är viktigt att vi inte blundar för problem det kan medföra, men det är lika viktigt att öppna ögonen för möjligheterna.

Jordbruksverket vill också peka på betydelsen av mångfaldsperspektivet, där vi inte ser att kommittén är lika tydlig. Mångfald ur ett blandat perspektiv (ålder, kön och utländsk bakgrund) skapar förutsättningar för tillväxt i företag och särskilt för företag i landsbygdskommuner.

¹ Hörnsten, C. (2017). *Slututvärdering av landsbygdsprogrammet 2007-2013 - en sammanfattning*. RA 2017:1. Jönköping. Jordbruksverket.

2. Styrning och organisering av landsbygdspolitiken

Kapitel 8 i kommitténs slutbetänkande.

Statliga myndigheters ansvar regleras i en särskild förordning – förslag 68

Jordbruksverket tillstyrker att myndigheternas ansvar för landsbygdsutvecklingen regleras i en särskild förordning enligt förslag 68. Vi är medvetna om att detta är en ovanlig åtgärd men som behövs för att uppnå en reell förändring.

Landsbygdsdelegationer inrättas i länen - förslag 65-67

Jordbruksverket tillstyrker kommitténs förslag 65-67 om att inrätta en strategisk och operativ samordningsfunktion benämnd landsbygdsdelegation i varje län.

Jordbruksverket delar kommitténs uppfattning att en effektiv statlig samordning på regional nivå kräver ett fungerande samspel mellan de nationella myndigheterna, Regeringskansliet och länsstyrelserna. Vi ser också behovet av att jobba med landsbygdsdimensionen på ett tydligt vis i det regionala utvecklingsarbetet i ett nära samarbete med övriga regionala aktörer. En tydlig samordning blir en viktig tillgång i det regionala utvecklingsarbetet, vilket är i linje med OECD:s rekommendationer i den nyligen publicerade rapporten "Territorial Reviews: Sweden 2017"².

Jordbruksverket vill peka på att det är avgörande att denna samordningsfunktion tillvaratas på ett effektivt sätt av regionalt utvecklingsansvariga. Den får inte bli avskild från och därmed utan kontakt med andra regionala strukturer för tillväxt och utveckling. Då blir arbetet ineffektivt och kan i värsta fall leda till att resultatet i stället blir det motsatta, dvs. att landsbygdsperspektivet inte tas tillvara i den regionala utvecklingen.

Vi menar att det finns en viss otydlighet i förslaget hur man konkret ska skapa de samverkansfördelar som måste uppnås för att de föreslagna landsbygdsdelegationerna ska vara den framgångsfaktor som kommittén beskriver.

Jordbruksverket föreslår därför att förslagen 65 – 67 om landsbygdsdelegationer utreds ytterligare. Uppdraget ska vara att bland annat belysa hur delegationernas samordning tillvaratas av regionalt utvecklingsansvariga samt hur överlappning av ansvar och uppgifter kan undvikas mellan å ena sidan statens representanter och å andra sidan andra regionala strukturer för tillväxt och utveckling – landsting och samverkansorgan. Det är också viktigt att belysa hur det av kommittén föreslagna nationella samordningsuppdraget till Jordbruksverket kan samordnas med landsbygdsdelegationerna.

² OECD (2017). OECD Territorial reviews: Sweden 2017. *Monitoring Progress in Multi-level Governance and Rural Policy*. OECD Publishing, Paris.

3. Civilsamhället utvecklar landsbygderna

Kapitel 9 i kommitténs slutbetänkande.

Jordbruksverket vill inledningsvis peka på att det ofta ställs krav på landsbygdernas medborgare att samla civila krafter för att kompensera att de bor på platser med glesa strukturer. Det bör vägas mot hur stora krav man ställer på civilsamhället i städer. Är kravställandet olika mellan befolkning på landsbygderna och befolkning i städerna? Är detta rimligt eller orimligt?

Nätverk mellan landsbygdsutvecklare anställda i kommuner och regioner - förslag 73

Jordbruksverket tillstyrker kommitténs förslag 73 att stödja samordning och utveckling av nätverk mellan landsbygdsutvecklare anställda i kommuner och regioner i linje med kommitténs förslag.

Nätverk mellan landsbygdsutvecklare anställda i kommuner och regioner har tidigare fått stöd till samordning av det nationella Landsbygdsnätverket under en initial och tidsbegränsad period.

Ett viktigt syfte med ett sådant nätverk är att deltagarna kan byta erfarenheter med andra inom yrkeskåren men också att deltagarna själva kan forma den kompetensutveckling som matchar det behov som finns i gruppen. Deltagarna i nätverket har upplevt ett stort och betydande värde av erfarenhetsutbyte, hjälp med omvärldsbevakning och kunskapsinhämtning. Från och med 2017 har detta nätverk inte tillgång till det stöd och den samordning, som initialt fanns via det nationella Landsbygdsnätverket.

För Jordbruksverket har tillgången till nätverket för landsbygdsutvecklare haft ett stort värde och inneburit en direktkontakt med personer i kommuner och regioner för att etablera kontakt och engagemang.

Lokalt ledd utveckling med leadermetoden tillämpas rikstäckande - förslag 74

Jordbruksverket menar, avseende förslag 74, att leadermetoden blivit ett viktigt arbetssätt för de lokala aktörerna att ha en dialog om och nå samsyn kring sitt lokala utvecklingsarbete. Att väva ihop lokalt ledd utveckling med statligt finansierad regional utveckling är ett utmärkt exempel för detta.

I slututvärderingen för landsbygdsprogrammet 2007 – 2013 (sammanfattning, Hörnsten 2017) konstateras att Leader skapar möjligheter samt att leadermetoden anses ha bidragit till såväl kapacitetsuppbyggnad som lokala utvecklingsstrategier. Generellt har metoden haft ett bra genomslag. Utvärderarna vittnar relativt samstämmt om att leaderprojekt har bidragit till ökat deltagande och lokalt engagemang och med en positiv syn på den egna bygden. Man anser överlag att Leader har bidragit till att förbättra livskvaliteten, vilket har varit ett viktigt övergripande mål.

Även om leadermetoden har sitt ursprung i EU:s landsbygds politik så kan metoden som sådan användas med en annan finansiering än genom EU-fonder.

Komplicerade regelverk bör ses över

Jordbruksverket vill påtala behovet av att titta över regelutformningen för lokalt ledd utveckling inför kommande programperioder. Regeringen bör intensifiera påverkansarbete i den nu pågående planeringen av kommande programperiodens regelverk på EU-kommissionen. Detta är särskilt viktigt utifrån betänkandets konstaterande av ett betungande regelverk som inte blir enklare i ett spänningsfält mellan fyra fonder och fyra ansvariga generaldirektorat.

Harmonisering av stödregler och utredningens önskemål om en strategiskt rikstäckande användning av metoden bör ingå i detta arbete. Vi kan å andra sidan konstatera att EUs avsikter har varit att rikta LLU-finansieringen mot regioner med särskilda behov eller utmaningar.

Överenskommelse med civilsamhällets organisationer - förslag 75

Jordbruksverket tillstyrker förslaget 75 som syftar till att regeringen ska utvidga sin överenskommelse med civilsamhällets organisationer. Vi ser detta som en naturlig del av en sammanhållen landsbygds politik.

4. Näringsliv och företagande

Kapitel 2 i kommitténs slutbetänkande.

Kapitel två i slutbetänkandet utgår till stor del från de gröna och platsbundna näringarna och förlängningen av dessa.

Jordbruksverket vill påpeka att de platsbundna näringarna endast omfattar en del av företagen på landsbygden. Jordbruksverket menar att landsbygdens företag kan omfatta alla de verksamheter som finns i staden men att strukturen begränsar. Vi vet att företagens utveckling och innovationsprocesser ser likadana ut oavsett om det rör sig om företag på landsbygden eller i staden. Flertalet av kommitténs förslag gynnar alla sorters verksamhet och vi vill understryka vikten av att även förslagen i detta kapitel kommer alla dessa till nytta.

Tillgång till finansiellt kapital - förslag 1-3

Jordbruksverket delar kommitténs uppfattning att tillgång till kapital är central för att kunna utveckla företag och näringsverksamhet.

Jordbruksverket anser att för en rättvis kreditbedömning är kreditgivarens kännedom om lokala förhållanden avgörande. Vi tillstyrker därför förslaget 1 att ALMI Företagspartner AB får ytterligare fokus på företag i glesa bygder. Allt färre bankkontor med allt mindre personlig kontakt försvårar för en fungerande kreditgivning på landsbygderna. All kreditgivning bygger på en bedömning av låntagarens återbetalningsförmåga. Kännedom om kunden och dess verksamhet och de säkerheter som kunden kan ställa underlättar naturligtvis en riktig bedömning av kundens återbetalningsförmåga och risken för kreditgivaren. Dessutom har kreditbedömarens erfarenhet och referenser från liknande verksamheter stor betydelse i detta sammanhang.

Jordbruksverket anser att landsbygderna behöver kapitalförsörjning utöver de möjligheter som bankerna har. Här har ALMI Företagspartner AB och Saminvest AB roller att fylla i enlighet med förslagen 1-3.

Jordbruksverket menar att det är viktigt att fokusera på satsningens lönsamhet och återbetalningsförmåga. Även om en garanti eller säkerhet torde betraktas som ett stöd, ska den grundas på en investering eller satsning som i grunden är sund och solid. Stödet inriktas då på att möjliggöra en i sig lönsam satsning men som kanske hade haft problem med kapitalanskaffningen på grund av var i landet den görs. Kraven vid kreditgivning på landsbygden ska inte vara varken högre eller lägre än någon annanstans. Vi vill inte se en utveckling med lägre krav som skulle kunna medföra att svagare projekt flyttar till landsbygden för att det är lättare att få lån där.

Omställning till en hållbar utveckling av landsbygdernas platsbundna verksamheter med hjälp av kommande landsbygdsprogram - förslag 6

Jordbruksverket instämmer i att det finns en outnyttjad potential i de platsbundna näringarna med koppling till utvecklingen av den svenska bioekonomin som måste tas tillvara.

Näringsdepartementets samverkansgrupp för Cirkulär och biobaserad ekonomi skriver att *”ett hållbart nyttjande av naturresurser och en omställning till ett fossilfritt samhälle är en stark drivkraft för omställningen till en cirkulär och biobaserad ekonomi”*. Jordbruksverkets ansvarsområden omfattar en stor del av de näringar som är viktiga aktörer i den utvecklingen. Här spelar både gröna och blåa näringar en stor roll och dessa är till största delarna platsberoende på landsbygden, vid kuster i sjöar och i hav. Att producera större nytta med ett mindre uttag av naturresurser är viktiga målsättningar för denna utveckling. För att vara hållbara bör dock dessa nyttor bedömas enligt flera kriterier.

Samråd inför kommande landsbygdsprogram

Jordbruksverket anser att frågan hur kommande landsbygdsprogram ska utveckla den svenska bioekonomin, förslag 6, bör ingå i det pågående arbetet inför kommande programperiod och hela CAP 2020. Under detta arbete är samråd med andra myndigheter en naturlig del, där vi exempelvis ser beröringspunkter mellan Skogsstyrelsens och Jordbruksverkets ansvarsområden. Ett annat exempel är Vinnovas verksamhet och det uppdrag som kommittén föreslår Vinnova, förslag 4, till en naturlig kontakt i arbetet inför kommande landsbygdsprogram.

Många av kommitténs förslag, exempelvis förslagen 1,2,3 och 9, kommer att inverka på samma områden som landsbygdsprogrammet. Kommande program måste samverka eller verka vid sidan av dessa och andra initiativ för att bli så effektivt som möjligt och undvika dubbelarbete.

Vi ser en potential i en fortsatt utvecklad samverkan med andra aktörer som exempelvis Tillväxtverket och ESF-rådet för att få fondernas uppdrag och medel att ge bästa möjliga totalresultat. Vi ser också att det fortsatta arbetet med att stärka konkurrenskraften hos landsbygdernas aktörer kommer att understödjas av förslag 11 om inrättandet av ett forskningscentrum för företagsutveckling i landsbygderna.

Vi skulle också vilja ha ett förtydligande av vad kommittén tänker sig med att *”stärka sambanden mellan land och stad”*.

Jordbruksverket vill trycka på betydelsen av att programsiftet 2020/2021 kan genomföras på ett bra och realistiskt sätt, inte minst för att skapa en programövergång utan att tappa energi.

Jordbruksverket vill också påtala att en eventuell ökning av administrationen i och med förslagen 74 och 5 om att bredda lokalt ledd utveckling med leadermetoden och innovationsstöd måste vägas in i arbetet med det kommande landsbygdsprogrammet.

Förslag att föra in innovationsstöd att gälla även andra typer av företag än jordbruk, trädgårds- och rennäringen - förslag 5

Jordbruksverket instämmer med kommitténs beskrivning av att förnyelse och innovation är viktiga komponenter för tillväxt och utveckling i företag.

Jordbruksverket vill sammanfattningsvis avseende förslag 5 peka på följande frågor som berör kommitténs förslag. Punkterna är utvecklade i den efterföljande texten.

- Nuvarande system för EIP-Agri bör utvärderas innan nya inslag införs i modellen. Systemet är nytt och innebär en stor skillnad mot hur projektverksamhet normalt bedrivs. Det finns en grupp följeforskare som utvärderar genomförandet löpande sedan december 2016. Vi vill ta hänsyn till resultatet av deras utvärdering innan eventuella förändringar genomförs.
- Ett motsvarande stöd som är tänkt att gälla även andra typer av företag än jordbruk, trädgårds- och rennäringen måste med nuvarande regler för landsbygdsprogrammet genomföras inom Samarbetsåtgärden, om det ska vara möjligt.
- Mer pengar måste tillföras landsbygdsprogrammet, eller omfördelas från andra områden inom programmet, om modellen ska kunna utvecklas.
- Administrativa upplägget behöver också resursförstärkning om man ska ha en expertkommitté som bedömer projektförslagen. EIP-Agri 3 (Europeiska Innovationspartnerskapet för jord- och skogsbruk) är en satsning på EU-nivå riktad till jordbruks- och skogsnäringen. Detta är fastställt i EU-förordningen 2013/1305. I Sverige har man valt att implementera EIP-Agri för jordbruk, trädgårds- och rennäringen. Det är således inte möjligt att koppla innovationsinsatser inom andra områden till EIP som vattenbruk, turism eller annat landsbygdsföretagande.

Det bör däremot vara fullt möjligt att införa ett liknande stödsystem med gruppbildningsstöd, innovationssupport och genomförande av innovationsprojekt inom ramen för Samarbetsåtgärden inom landsbygdsprogrammet. En fördel med en liknande modell som för nuvarande innovationsstöd för andra områden kan vara att det kan leda till ett mer metodiskt arbetssätt för att främja utvecklingsarbete för landsbygdernas näringar vid sidan av jord- och skogsbruk. Projektverksamheten som bedrivits inom EU-programmen har ibland kritiserats för att vara alltför splittrat och fragmentariskt. Modellen med innovationsgrupper

³³ Europeiska Innovationspartnerskapet för jord- och skogsbruk är ett av fem olika områden där man på EU-nivån etablerat särskilda system för att främja innovationsarbetet. De övriga fyra är; EIP Active and Healthy Ageing; Smart Cities and Communities; Water; Raw Materials.

med kompletterande kompetenser i stället för en ensam innovatör, liksom kravet på spridning av resultaten är andra fördelar.

Ett behovsanpassat stödsystem för att främja innovationer måste utgå från de speciella förutsättningar som gäller för landsbygden. Utmaningar när det gäller innovationer på landsbygden är glesheten. Det ställer krav på att man ordnar mötesplatser, fysiska och virtuella, för att möjliggör inspiration, kunskaps- och erfarenhetsutbyte samt nätverkande.

Om man överväger införande av ”EIP-modellen” på andra landsbygdsnäringsar bör det göras först efter att ”EIP-modellen” har utvärderats. Följeforskare utvärderar för närvarande genomförandet av EIP-Agri och detta arbete bör tas tillvara inför en breddning till andra områden. Erfarenheter från svenska leaderprojekt, projekt inom Samarbetsåtgärden inom landsbygdsprogrammet liksom från landsbygdsprojekt i andra länder bör tas tillvara i en utvärdering om innovationsarbetet ska breddas till andra områden än jordbruk, trädgårds- och rennäringen.

För att kunna införa modellen till andra områden behövs resursförstärkningar, både till själva stöden och till det mer krävande administrativa upplägget. Budgeten för Samarbetsåtgärden inom landsbygdsprogrammet är till stora delar antingen in-tecknad i beslut eller låst till riktade insatser genom regeringsbeslut. Resurstillskott krävs då antingen i form av omfördelningar från andra åtgärder inom programmet eller att nya medel tillförs programmet.

Servicegaranti till små och medelstora företag - förslag 12

Jordbruksverket tillstyrker förslag 12 att ge Tillväxtverket i uppdrag att utreda möjligheten till och utformningen av en servicegaranti vid myndighetsutövning riktad till små och medelstora företag. På landsbygden är det dock mikroföretag som kan drabbas allra mest, dels med långa handläggningstider, men även med beslut som inte tar hänsyn till företagets begränsande resurser i förhållande till tillståndsärendens natur och omfattning.

Service till små företag, och då speciellt till mikroföretag, för att underlätta verksamheten är en fråga som Jordbruksverket lyfter i olika sammanhang inom myndighetssamarbetet ”Starta och driva företag”. Vi anser som komplettering till kommitténs förslag att detta uppdrag bör genomföras i samråd med övriga myndigheter som ingår i myndighetssamarbetet ”Starta och driva företag”.

Den viktiga besöksnäringen har behov

Jordbruksverket vill peka på betydelsen av besöksnäringen och välkomnar att kommittén uppmärksammar besöksnäringen som en viktig näring för landsbygderna, inte minst potentialen inom natur- och kulturturism.

Det är viktigt att uppmärksamma behovet av teknisk utveckling inom näringen. Digitaliseringen påverkar resenärernas beteende och det krävs att näringen utvecklas i takt med kundernas ändrade vanor.

Jordbruksverket vill betona att utbildningssidan är en kärnfråga för besöksnäringen (se även kommentarer under avsnittet om kompetens). Utveckling av besöksnäringen är också kopplad till väl genomtänkt infrastruktur.

Idéer från exportstrategin ger närhet till informationen

Jordbruksverket delar kommitténs syn på de små och medelstora företagens betydelse för framtiden. Samma syn har regeringen presenterat i sin exportstrategi. Jordbruksverket ser också positivt på regionala exportcentra som kan föra rådgivningen närmare företagen och underlätta informationsinhämtning från flera håll. Verket ser positivt på de exportstipendier som Business Sweden delat ut till små och medelstora företag inom ramen för programmet Food From Sweden.

Jordbruksverket vill dock poängtera att för jordbruk, livsmedel, fiske och vattenbruk är den nationella marknaden mest intressant. Detta kan bero på flera saker, bland annat företagens begränsade möjligheter att öka produktionen för att tillgodose exportefterfrågan, bättre lönsamhet när de producerar för hemmamarknaden (i vissa fall får man en prispremie på den svenska marknaden), kostnader förknippade med att börja exportera och bristande kunskaper om exportmarknaderna. Generellt är det dock bra att fler företag ökar sin export, då det i regel ökar konkurrenskraften och minskar sårbarheten. När det gäller export och utförsel från små och medelstora företag så börjar den ofta med länder i närområdet. Detta avspeglas i handelsstatistiken där de främsta exportmarknaderna för de aktuella produktkategorierna är Norge och Danmark. Utan att förringa betydelsen av att utveckla nya exportmarknader vill Jordbruksverket poängtera att viktiga marknader i närområdet också är viktiga för företagens utveckling och konkurrenskraft.

5. Digital kommunikation

Kapitel 3 i kommitténs slutbetänkande.

Jordbruksverket ser mycket positivt på kommitténs ansats kring en fortsatt utbyggnad av bredband på landsbygderna.

Digitaliseringen av jordbruket och flera andra näringsgrenar på landsbygderna sker i snabb takt. Ska dessa näringsgrenar vara konkurrenskraftiga i framtiden måste det finnas tillräckligt kraftfull elektronisk infrastruktur. Det sker flera initiativ av privata företag med koppling till jordbruket och andra näringsgrenar där det erbjuds digitala tjänster. Finns inte ett fungerande bredband kommer jordbrukarna och övriga företagare på landsbygderna att utestängas från möjligheterna att ta del av dessa tjänster.

Jordbruksverket har fått regeringsuppdraget ”En smartare livsmedelskedja – digitalt först” där statens roll för att tillägna bland annat jordbruket digitala tjänster ska undersökas. En sådan utveckling är beroende av en fortsatt utbyggnad av den elektroniska infrastrukturen.

Bredbandsutbyggnaden har inte bara betydelse för företagandet på landsbygden utan också för attraktionsförmågan. För att ge ungdomar samma möjligheter att använda IT-tjänster som ungdomar i städerna, för att få vardagen att fungera och för att ge de äldre trygghet är bredband en nödvändighet.

Jordbruksverket anser att den mobila kommunikationen måste fylla behovet avseende täckning och kapacitet inte bara där människor bor utan också där de verkar. Vi saknar förslag i den riktningen från kommittén. Vi ser ett snabbt växande behov av nya mobila lösningar exempelvis för lantbruks- och skogsmaskiner. För att få ett helt uppkopplat Sveriges måste det till en kombination av olika tekniker - fasta och trådlösa.

Höjning av SOT-nivån (samhällsomfattande tjänster)

– Kommittén skriver att genom att höja SOT-nivån avsevärt skulle den snabba avvecklingen av kopparnäten kunna förhindras eller alternativt driva på marknadens aktörer för ett snabbare teknikskifte i landsbygderna.

Jordbruksverket efterlyser ett förtydligande av detta avsnitt, där orsak och verkan närmare belyses och exemplifieras.

Fullborda bredbandsutbyggnaden med innovationsupphandling till 2025 – förslag 20

Jordbruksverket tillstyrker förslag 20 att den fortsatta utbyggnaden ska samordnas och styras utifrån en regional helhetssyn. Den nuvarande modellen har dock varit framgångsrik för att få igång utbyggnaden.

Jordbruksverket bedömer att den största vinsten med en upphandlingsmodell ligger i möjligheten att ”knyta ihop säcken” så att alla områden därigenom blir

utbyggda. Vi är övertygade om att en samordnad regional planering är ett bra verktyg för att nå dit.

Kostnad för återstående bredbandsutbyggnad

– Kommittén menar att statens kostnad för den återstående bredbandsutbyggnaden kan halveras med hjälp av en upphandlingsmodell, jämfört med de uppskattningar som Jordbruksverket och Post- och telestyrelsen gjort.

Jordbruksverket bedömer dock att det inte finns tillräckliga förutsättningar att nå så långt av följande skäl:

- I en offentligt styrd upphandlingsmodell kommer det ideella arbetet troligen minska avsevärt, vilket vi bedömer kan fördyra utbyggnaden med uppskattningsvis 10-30 procent enligt tidigare redovisade beräkningar.
- Det kommer att finnas krav på att nätet förbereds för alla anslutningar i ett område, ett krav som inte finns i nuvarande stödmodell.
- Vi förutser större upphandlingar vilket kan innebära att fler mellanhänder kommer att involveras. Det kan i sin tur skapa en högre kostnad jämfört med nuläget. I dagens stödmodell ges utrymme för mindre entreprenadfirmor att själva lämna anbud istället för att vara underentreprenörer.
- En upphandlingsmodell kräver erfarenhet hos den aktör som ska genomföra upphandlingen för att nå ett bra resultat. Vi tror att länsstyrelserna kan nå dit men att det behövs ett stödjande förberedelsearbete.

6. Kompetensförsörjning

Kapitel 4 i kommitténs slutbetänkande.

Jordbruksverket delar kommitténs uppfattning att kompetensfrågan är en av de viktigaste frågorna för att vända utvecklingen i många landsbygder. Kompetensförsörjningen är grundläggande för tillväxt, utveckling och innovation. Det krävs många olika åtgärder för att få en positiv spiral av utvecklingen på landsbygderna och kompetensförsörjningen är en av de viktigaste, som kommittén också slår fast.

Jordbruksverket vill betona vikten av att förändringsarbete måste vara uthålligt och långsiktigt, samt att utbildningar måste vara lättillgängliga för att många ska utbilda sig.

Våra kommentarer på avsnittet om kompetensutveckling rör i första hand de gröna näringarna men principerna går att applicera på alla landsbygdsföretag.

Flera näringar vittnar om svårigheter att rekrytera personal i landsbygderna

Jordbruksverket är medvetna om att skilda yrkesgrupper är svåra att rekrytera i vissa landsbygder. Vi ser att detta i vissa fall gör att personalkostnaderna blir högre för aktörer på landsbygden.

Den gröna sektorn behöver kunna anställa kompetenser och kompetensutveckla befintlig personal

Den gröna sektorns företag har ett stort behov av kompetensförsörjning. Dels behöver nuvarande företag kunna anställa väl utbildad personal och dels behöver företagarna själva ha möjlighet till kompetensutveckling för att klara att driva och utveckla sina konkurrensutsatta verksamheter.

Företagen inom den gröna sektorn är dessutom beroende av yrkesbytare för sin kompetensförsörjning. Detta är en viktig grupp för att utveckla den gröna näringen och livsmedelsindustrin både med den yrkeskunskap de tillägnar sig under sin utbildning, men också med den kompetens de redan har och som kommer näringen till del. Innovationer uppstår inte sällan i korsningen mellan olika kunskapsområden. Yrkesbytarna har ibland inte tillträde till de grundläggande utbildningarna inom sitt tilltänkta yrkesområde.

Det är viktigt med validering och anpassade utbildningar.

För många företag inom livsmedelskedjan är tillgången på kompetent personal begränsande för tillväxten. Det är viktigt med validering och anpassade utbildningar, inte minst för att de nyanlända, som efterfrågas i bland annat livsmedelsindustrin snabbt ska bli en tillgång inom näringen.

Mångfald behövs även när det gäller kompetenser

Landsbygdsföretagen behöver kunna attrahera eller utbilda många olika kompetenser. Både högutbildade akademiker och erfarna praktiker behövs sannolikt för att ta tillvara på företagens potential. Personer och företagare med andra utbildningar än akademiska behövs för ett bra sammansatt näringsliv.

Jordbruksverket tillstyrker förslag 31 och 33. Inrättande av utbildningscentra på fler platser och ökad tillgänglighet till högre utbildning är nödvändigt för att få fler att utbilda sig. Man bör dock välja modeller där utbildningskvaliteten blir i paritet med campus-orternas.

De gröna näringarna behöver även gymnasieutbildningar

Kompetensförsörjning till lantbruket handlar mycket om att kunna anställa personal med grundläggande jordbruksutbildning. För att underlätta detta kan man inte ensidigt betona vikten av högre utbildning. I detta sammanhang är det snarare den grundläggande utbildning vid landets naturbruksskolor som är viktigast.

Jordbruksverket tycker att det är en begränsning att kommittén väljer att inte ta med gymnasieutbildningar i sina diskussioner. De har stor betydelse i kunskapskedjan och för landsbygdens företag, både de av mer traditionellt slag såsom jord- och skogsbruk och trädgård men också för nya näringar som exempelvis naturturism och annan upplevelseverksamhet.

Utredningar om gymnasieskolan saknar fokus på vad näringen behöver. Dessutom finns gymnasieutbildningar inom den gröna sektorn på få ställen i landet och kommuner ser inte gärna att eleverna går på gymnasieutbildningar i en annan kommun eftersom hemkommunen då tvingas betala. Valet av hur gymnasiesystemet utformas påverkar rekryteringar till vidareutbildningar och den långsiktiga uppbyggnaden av ett hållbart kunskapssystem.

7. Samhällsplanering och bostadsbyggande

Kapitel 5 i kommitténs slutbetänkande.

Landsbygderna i den kommunala översiktsplaneringen – förslag 40

Jordbruksverket menar att förslag 40 avseende uppdrag till Boverket att utarbeta en vägledning för landsbygdernas värden och utvecklingsmöjligheter är bra men vill betona att många av de frågor som en vägledning har att behandla troligen ligger inom Jordbruksverkets myndighetsansvar. Därför är det viktigt att Jordbruksverket involveras i uppdraget.

Kommittén skriver att det finns flera skäl till att landsbygderna behöver uppmärksammas i översiktsplaneringen. Ett skäl är att skydda markområden som har en potential för en ökad livsmedelsproduktion och för investeringar i förnybara energikällor.

Jordbruksverket delar denna uppfattning och vill peka på livsmedelsstrategins mål om en ökad och hållbar livsmedelsproduktion i Sverige.

Riksintressen påverkar – förslag 41

Kommittén förslår att regeringen tar initiativ till att begränsa och precisera riksintressenas areal med syfte att underlätta landsbygdernas utveckling. Kommittén skriver också att avvägningen mellan riksintressen och andra allmänna intressen bör ske inom ramen för det kommunala plansystemet.

Jordbruksverket tillstyrker förslag 41, men vill peka på att kommunerna inte alltid gör avvägning enligt lagen när det gäller jordbruksmarken och tillämpning av miljöbalken 3 kap 4 §. Detta har visats i Jordbruksverkets rapport "Väsentligt samhällsintresse? – Jordbruksmarken i kommunernas fysiska planering (2013:35)".

Inom ramen för miljömålsrådet driver Jordbruksverket, Boverket och länsstyrelserna ett informationsprojekt gentemot kommunerna. Syftet är att ta fram kunskap som hjälper kommunerna att göra en bedömning om en specifik jordbruksareal får bebyggas enligt miljöbalkens regler. Baserat på den nya kunskapen ska projektet ta fram nya arbetssätt och riktlinjer som kommunerna kan använda i sin bedömning. De framtagna kunskaperna och arbetssätten ska inom projektet kommuniceras och spridas till kommuner och länsstyrelser.

Jordbruksverket vill även kraftigt understryka den syn som kommittén framför om att äganderätten behöver skyddas och att inskränkningar måste begränsas till de absolut mest skyddsvärda markerna/naturområdena. Förslaget om att begränsa riksintressenas areal i form av inskränkning av markägarnas möjlighet att utveckla sina företag är viktigt. Staten och kommunerna borde utveckla metoder för att tillsammans med markägarna spara miljöer som är viktiga för flora eller fauna.

Även det fokus på tillväxt som finns i livsmedelsstrategin kan komma att hindras av att en allt större andel av jordbruksmarken omfattas av riksintresse.

Enklare att bygga i strandnära lägen – förslag 42

Jordbruksverket tillstyrker förslag 42 att regeringen säkerställer att reformeringen av strandskyddsbestämmelserna i landsbygderna får avsedd effekt.

Kommittén beskriver på ett tydligt sätt att strandskyddsreglerna inte fått avsedd effekt i landsbygderna. När strandskyddsreglerna ändrades 2009-2010 var syftet, enligt Strandskyddsdelegationen, att utveckla ett ändamålsenligt strandskydd som tar hänsyn till behovet av utveckling i hela Sverige, särskilt i många landsbygder. Samtidigt skulle den inte äventyra det långsiktiga skyddet av strändernas natur- och friluftsvärden.

Genom de nya bestämmelserna fick kommunerna ansvaret för att i sina översiktsplaner redovisa områden för landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS). I dessa områden ska betydelsen av en positiv utveckling av landsbygden beaktas vid prövning av dispensansökningar.

Jordbruksverket menar att det är viktigt för landsbygderna att systemet med LIS-områden utvärderas och förslag tas fram för att uppnå de syften som var bakgrunden till det nya regelverket.

Jordbruksverket vill också peka på ett stort behov av att reformera strandskyddsbestämmelserna inom områden som fiske, vattenbruk och landsbygdsutveckling där strandskyddsbestämmelserna är otidsenliga.

8. Kommersiell service

Kapitel 6 i kommitténs slutbetänkande.

Jordbruksverket anser att tillgång till dagligvaror och drivmedel, apoteks- och postservice samt betaltjänster är grundläggande kommersiell service. En grundläggande nivå av kommersiell service kan anses vara uppnådd när vardagen upplevs fungera på ett tillfredsställande sätt för människor och företag.

Jordbruksverket anser att kommittén har för få förslag på det här området där det finns ett stort behov av att hitta en långsiktig lösning.

Jordbruksverkets synpunkter kan därför sammanfattas:

- Det finns idag ett flertal stöd till kommersiell service på landsbygden. Stöden har i många fall funnits i samma eller liknande former under flera decennier.
- Jordbruksverket föreslår en översyn för att stödsystemen ska kunna anpassas till nya förutsättningar och lösningar. Exempelvis ser vi en stark utveckling av e-handel. De möjligheter som den utvecklingen medför bör tas tillvara och påskyndas. Kanske är det mer realistiskt med butiker som fungerar mer som ut- och inlämningsställen och som i övrigt fungerar som servicebutiker med mindre utbud på vissa landsbygder. En sådan utveckling skulle också ge en grund för posttjänster.
- Ett nytt stödsystem bör innefatta någon form av ”omställningsstöd” för att möjliggöra en omstrukturering av det kommersiella serviceutbudet inom relativt korta tidsramar.
- I en översyn, där Jordbruksverket anser att Tillväxtverket ska ha en central roll, bör man även beakta organisatoriska aspekter.
- Den här översynen tillsammans med kommitténs liggande förslag bedömer Jordbruksverket skulle ge möjlighet att skapa en mer stabil och varaktig tillgång till kommersiell service på landsbygderna.

I detta ärende har generaldirektören Leif Denneberg beslutat. Magnus Nordgren har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också chefsjuristen Anders Swahnberg, Marie Törnquist, Andreas Mattisson och Eva-Marie Järneteg deltagit.

Leif Denneberg

Magnus Nordgren